

Nieuwsbrief Nieuw Bibliotheekwerk

nr. 1/2, jaargang 4, januari/februari 2004

Redactie: Wim Keizer, tel. 023 – 5546387, e-mail wkeizer@probiblio.nl. Uitgave: Vereniging PBC's.

Van de redactie

De Koepelconvenantpartners, VNG, IPO en OCenW, houden de spanning er nog even in. Al in november werd besloten het convenant aan te passen aan *de economische omstandigheden*. De in november aangekondigde bijlage bij het Koepelconvenant laat volgens ingewijden echter nog even op zich wachten. Kennelijk zijn de partijen er nog niet uit. De verwachting is dat de bijlage in *maart* zal kunnen verschijnen.

Ondertussen gaan de discussies en het touwtrekken om de subsidiegelden vrolijk verder.

Moet het OCenW-geld worden ingezet op afkoop leenrecht of op *netwerkvorming* (wat dat ook precies moge zijn)?

Moeten de provinciegelden naar de BB'en, de nieuwe PSO's of naar het *provinciale netwerk* (wat dat ook moge zijn)?

Hoe en door wie moeten de PSO's eigenlijk worden aangestuurd?

Moeten PSO's zich wel of niet beperken tot de eigen provincie?

Wat wordt de rol van het provinciale directieoverleg bij innovatie en spreiding van kennis?

Zoals altijd, veel vragen en verschillende antwoorden. Naast *nieuws* in deze Nieuwsbrief *discussie*, *een interview*, *bijdragen van lezers* en *een toegift*.

Wim Keizer
12 februari 2004

DOBB wil netwerk en concurrerend FB

Het Directieoverleg Brabantse Bibliotheken (DOBB) heeft in een brief aan en in een toelichtend gesprek met de Brabantse cultuurgedeputeerde W. Luijendijk in december 2003 zijn standpunten neergelegd over o.a. het **Brabantse bibliotheeknetwerk**

en over het toekomstige **facilitaire bedrijf** (FB, de PBC-nieuwe-stijl). Het DOBB bestaat uit directeuren van basisbibliotheken(-in-ording). De PBC-directie is er niet in vertegenwoordigd.

Netwerk

Het DOBB meent dat het, gezien de wisselende herkomst en grondslag van de basisbibliotheken-in-ording, niet zinvol is nu al tot een vast omschreven bestuursvorm en structuur van het netwerk te komen. Het DOBB beschouwt netwerkvorming meer als een groeiproces in de komende vijf jaar. Het DOBB beschouwt zichzelf daarbij als een eerste stap in de groei naar een volwaardig netwerk en als de voorloper van een netwerkbestuur.

Het DOBB schrijft: "Op dit moment hebben wij nog geen eenduidig eindbeeld van een stabiele netwerkstructuur voor ogen, waarin de partners op basis van gelijkwaardigheid en commitment een netwerk vormen. Wel heeft het DOBB al opvattingen geformuleerd over de randvoorwaarden voor het netwerk, uw bestuurlijk overleg en de relatie met het beoogde facilitaire bedrijf:

- Het provinciale netwerk is er in ieder geval om brede vernieuwingsprojecten aan te jagen ten behoeve van netwerkbrede kwaliteitsverbetering;
- In het netwerk hoeft niet iedereen altijd overal aan mee te werken. Lokale situaties als bijvoorbeeld de hoeveelheid beschikbare middelen en specifieke verlangens van de deelnemende gemeenten zullen altijd een rol spelen;
- Wij zijn van mening dat het bestuurlijk overleg in twee gremia tot stand moet komen:
 1. op het lokale niveau van de basisbibliotheken. Dat zal enerzijds een overleg van subsidiënten zijn en anderzijds een inhoudelijk overleg, waarbij de verschillende partners waarmee de bibliotheek samenwerkt hun beleid op elkaar afstemmen.
 2. op provinciaal niveau met de gedeputeerden en één wethouder per

basisbibliotheek. Wil een netwerk provinciebreed kunnen functioneren, dan zal ook bestuurlijke afstemming noodzakelijk zijn;

- Voorwaarde is een goed functionerend facilitair bedrijf ter ondersteuning van de Brabantse basisbibliotheken dat kwalitatief de concurrentie met andere aanbieders zonder meer kan doorstaan. Volgens onze opvattingen is het facilitaire bedrijf een zelfstandige organisatie die volgens marktconforme opvattingen een autonome positie ten opzichte van het netwerk inneemt en dus geen eigendom is van de gezamenlijke Brabantse basisbibliotheken".

Facilitair Bedrijf (FB)

Het DOBB ziet belangrijke taken voor een FB op (wellicht boven-)provinciale schaal bij de facilitering van het eerstelijns bibliotheekwerk in de basisbibliotheken. Gedacht wordt aan "kwaliteitsproducten die op een andere wijze niet (beter) te leveren zijn".

In de ogen van het DOBB blijft het FB in de genoemde overgangsfase van 5 jaar een "semi-overheidsorganisatie die op contractbasis de nieuwe basisbibliotheken voorziet van facilitaire producten, volgens de afspraken die bij de compensatie zijn gemaakt. Tegelijk ontwikkelt het facilitaire bedrijf zich naar een echte marktpartij die eigenstandig producten afzet naar het Brabantse bibliotheeknetwerk of naar andere marktpartijen".

Het DOBB ziet de volgende kansen:

- Uitvoering van eerstelijnsvoorzieningen in opdracht van afzonderlijke basisbibliotheken, zoals mobiel bibliotheekwerk;
- Blijvende levering van facilitaire producten aan afzonderlijke basisbibliotheken die deze inkopen bij het FB;
- Projectmanagement in opdracht van het netwerk of afzonderlijke basisbibliotheken;
- Ontwikkeling van producten voor de (Brabantse) bibliotheekmarkt;
- Ondersteuning verlenen bij innovatieve projecten in het netwerk.

Innovatie

Het DOBB merkt over de provinciale geldstromen voor innovatie op dat deze via het netwerk moeten worden ingezet ten behoeve van alle basisbibliotheken. Innovatieve ontwikkelingen zoals AI@din of doorlevering digitale content aan het voortgezet onderwijs, kunnen op deze wijze

direct geoperationaliseerd worden ten behoeve van de Brabantse bibliotheekgebruikers. "Uiteraard zal het netwerk, waar nodig en logisch, gebruik maken van de expertise die bij het FB aanwezig is of ontwikkeld kan worden", aldus het DOBB.

Media-inkoop

Het DOBB bestrijdt de gedachte dat er veel geld te verdienen zou zijn bij een andere wijze van media-aankoop, n.l. via het FB. "De landelijke kanalen voor de aanlevering van kant-en-klare mediaproducten worden door alle bibliotheken benut en op het lokale niveau van de basisbibliotheek is rationeel collectiebeleid uitgangspunt van collectievorming".

ICT

Wat ICT betreft, nodigt het DOBB de provincie uit om gezamenlijk op te trekken in de realisatie van de volgende vier prioriteiten:

- Breedband-datacommunicatie voor het hele Brabantse bibliotheeknetwerk;
- Uitrol van digitale vraagbemiddeling in backoffice-specialismen volgens het landelijke AI@dinproject;
- Een provinciale catalogus via Internet;
- Realisatie van de virtuele Brabantse bibliotheek volgens het Brabantpoortmodel.

Uitkomsten gesprek

Joep van Dijk (OB Breda), secretaris van het DOBB, meldde desgevraagd dat het op 4 december gehouden gesprek in positieve sfeer verlopen is. De gedeputeerde heeft het DOBB gevraagd op korte termijn met voorstellen te komen over de genoemde ICT-prioriteiten.

Wat het FB betreft, heeft het DOBB er op gewezen dat er verschillende behoeften zijn. Basisbibliotheken die voornamelijk bestaan uit voormalige PBC-bibliotheken zullen graag organisatieondersteunende diensten als P&O en Financiële administratie willen afnemen, terwijl basisbibliotheken rondom een grote zelfstandige bibliotheek meer behoefte hebben aan innovatieve bibliotheekproducten. Het DOBB heeft laten weten dat het FB zo slim mogelijk ingericht moet worden. Het DOBB heeft ook laten weten nu al trots te zijn op PBC-producten als de uitrol van het Cultuurpunt naar het netwerk van Uitpunten, de vele onderwijsprojecten en -producten voor BO

en VO, de Uit-marketing, de cursustrajecten en de bibliobussen.

Convenant Personeel

Nog een onderwerp was het "Convenant Personeel Brabantse bibliotheken bij herstructurering". Er zijn nog discussies gaande over commitment van alle bibliotheken bij het herplaatsen van eventueel boventallig personeel bij de transformatie van PBC naar FB. Volgens het DOBB is het commitment er, maar is er bij de formalisering in een convenant discussie of het een *garantie* of een *inspanningsverplichting* moet zijn en alles wat er tussen zit. Hier moeten volgens het DOBB nog wat knopen over doorgehakt worden. Met name grote bibliotheken die zelf als gevolg van bezuinigingen moeten inkrimpen weigeren een garantie te geven en verwijzen voor frictiekosten ook naar de provincie.

Provincie

Provinciaal ambtenaar Eric Koopmanschap bevestigt het beeld van het DOBB. "Het was een constructief gesprek zonder harde afspraken, eerder bijpraten en aandacht vragen voor elkaars rollen en posities. Het DOBB zal proberen met verder uitgewerkte voorstellen voor de start van het netwerk te komen (proeftuin voor enkele projecten breedband/AI@din en Kulturhus/Uitpunten)". Hij zegt verder dat de provincie de PBC verzocht heeft met een plan van aanpak te komen voor de omvorming tot FB. "Vervolgens zal in 2004 de definitieve omvormingsopdracht gegeven worden en de PBC uitgenodigd worden om voor de overgangperiode 2004 t/m 2006 met een ondernemingsplan te komen. Voor het netwerk moet een programma van eisen worden vastgesteld, dat uitmondt in de vaststelling van de provinciale rol in het netwerk".

Heel NH en groot deel ZH over op breedband

Alle 180 vestigingen van bibliotheken in Noord- en Zuid-Holland die gebruik maken van het automatiseringssysteem van ProBiblio zullen eind deze maand zijn overgegaan op breedband (ADSL van provider BBeyond). Daarnaast zijn in Noord-

Holland ook de zeven bibliotheken met een eigen systeem overgegaan op breedband.

De bibliotheken die gebruik maken van het automatiseringssysteem van ProBiblio hebben *de eerste drie jaar* geen meerkosten. Deze meerkosten worden n.l. met toestemming van beide provincies betaald uit de reserves van ProBiblio.

Voor de zeven bibliotheken met een eigen systeem, te weten Amsterdam, Amstelveen, Haarlem, Haarlemmermeer, Den Helder, Naarden-Bussum en Zaanstad, zijn de eenmalige kosten betaald uit OCenW-gelden, op verzoek van de Stichting Overleg Openbaar Bibliotheekwerk Noord-Holland (SOOB). De SOOB had daar in december 2002 een projectaanvraag voor ingediend.

Kwaliteitszorg en OBIP+

De SOOB diende ook projectaanvragen in voor OBIP+ en Kwaliteitszorg. Deze projecten zijn thans in volle gang. De SOOB was en is van mening dat het OCenW-geld het beste pragmatisch kan worden besteed aan provinciebrede projecten waar alle bibliotheken baat bij hebben. De SOOB vindt dat er wel erg veel van de gelden naar organisatieadviesbureaus gaat, waarbij met name de zogenaamde monitoronderzoeken, die nog eens vastleggen wat al bekend is, een doorn in het oog zijn.

AI@din

Een vierde project betreft AI@din. Dit project wordt onder de vlag van SOOB en Bibliothekenoverleg Zuid-Holland (BOZH) in heel Noord- en Zuid-Holland uitgevoerd. De projectleiderskosten, scholingskosten, promotiekosten en (in Zuid-Holland) AI@dinen van de Gemeentebibliotheek Rotterdam en de Dienst Openbare Bibliotheek Den Haag, worden betaald uit OCenW-gelden.

De provincie Zuid-Holland heeft BOZH uitgenodigd ook voor 2004 projectaanvragen in te dienen. De provincie denkt zelf vooralsnog aan kwaliteitszorg.

Bibliotheekservice Fryslân van start gegaan

De naam van de nieuwe Provinciale Serviceorganisatie (PSO) die in Friesland uit

de CBD is voortgekomen is geworden: *Bibliotheekservice Fryslân*. Aldus meldt de laatste Nieuwsbrief *Biblioteek fan Moarn* (december 2003).

De Nieuwsbrief meldt ook de stand van zaken in de zes bibliotheekclusters. De besturen in Noordwest Fryslân en Zuidwest Fryslân hebben vooralsnog besloten voor het concernmodel. De lokale stichtingen blijven bestaan, maar de overkoepelende stichting zal de werkgeversrol op zich nemen en ook het bestuur vormen (directeur-bestuurder) van de lokale stichtingen.

In Noordoost Fryslân hebben alle besturen besloten te fuseren. Hetzelfde geldt voor Zuidoost Fryslân, Zuid Fryslân en Midden-Fryslân.

Provinciale Staten zijn akkoord gegaan met de plannen. Wel sprak de Statencommissie enige zorg uit over de gekozen bestuursvorm van de serviceorganisatie: het bestuur wordt gevormd door de directeuren van de bibliotheekclusters. Daarmee zit het bestuur er volgens PS met een dubbele pet. Besloten werd akkoord te gaan, maar de bestuursvorm na twee jaar te evalueren.

Discussie

PSO laten aansturen door BB-directeuren? Janssen versus De Vuijst

Hetty Janssen, de scheidende directeur van de CBD Fryslân, heeft als een van haar laatste bijdragen aan het vernieuwingsproces organisatieadviseur Jan de Vuijst laten weten waarom het in Friesland gekozen bestuursmodel voor de serviceorganisatie (de directeuren van de bibliotheekclusters vormen het bestuur van de service-organisatie) in haar ogen een prima model is.

Weeffout

Jan de Vuijst heeft in zijn op de site van het procesbureau gepubliceerde handreiking voor de omvorming van PBC's tot PSO's o.a. geschreven: "Een belangrijke weeffout is het instellen van een niet-onafhankelijk toezicht-organen met daarin de bibliotheeksector vertegenwoordigd. De toezichthouder komt daarmee in een dubbele positie. Hij wordt verkapt baas van zijn leverancier. De continuïteit van de PSO kan hiermee op

gespannen voet komen te staan met de continuïteit van (delen van de) sector".

Bestuurders

Hetty Janssen liet De Vuijst weten: "Nadrukkelijk is er in Friesland voor gekozen dat de provinciale serviceorganisatie bestuurd wordt door de basisbibliotheken. Er is ook nadrukkelijk gekozen voor een directeur, dus geen directeur/bestuurder. De directeuren van de basisbibliotheken zijn geen toezichthouders, maar bestuurders. Zij bepalen het beleid van de serviceorganisatie. Er is dus helemaal geen klant-leverancierrelatie. Het komt er gewoon op neer dat de bibliotheken met elkaar bepalen wat er met de provinciale geldstroom gebeurt, dit uiteraard in dialoog met de provinciale overheid. Bibliotheekservice Fryslân levert dan ook alleen maar gratis diensten aan de bibliotheken. (De enige uitzondering is de bibliobusvoorziening). Dat betekent dat alle facilitaire dienstverlening, van administratie, via salarisadministratie en ICT-ondersteuning tot personeelscontracten, provinciaal gesubsidieerd is en dus gratis is voor de bibliotheken. Met de provincie is afgesproken minimaal 12 % van de subsidie in te zetten voor vernieuwingsprojecten waar de hele provincie aan mee doet. Dit gebeurt via een kenniscentrum. Bibliotheekservice Fryslân is een onderdeel van de basisbibliotheken".

Zolder

"Ik leg het wel eens zo uit: Alle basisbibliotheken hebben de bovenverdieping doorbroken en er één grote ruimte van gemaakt. De provincie was toen bereid alles wat op die gezamenlijke bovenverdieping ondernomen wordt te gaan financieren. Logisch toch dat de basisbibliotheken dan zeggenschap willen hebben over wat er op hun zolderverdieping gebeurt? De basisbibliotheken hebben met elkaar een modus gevonden om de provinciale subsidie rechtstreeks aan hen ten goede te laten komen, dat wil zeggen aan het collectief. Zij hebben daartoe een groot deel van de PBC overgenomen en een plekje gegeven op hun zolderverdieping. De rest van de PBC hebben ze ook overgenomen, echter een plekje op de andere verdiepingen gegeven. Die andere onderdelen (frontoffice/publieksgerichte taken en werkgeverschap/directievoering) betalen ze nu uit lokale middelen. Eindelijk zijn we in Fryslân daarmee af van die ellendige

tegenstelling tussen provinciale belangen en lokale belangen".

Klein en efficiënt

"De provinciale bibliotheekcentrale is daarmee in Fryslân een heel andere instelling geworden. Een zo klein en efficiënt mogelijke organisatie die alleen werkt voor de Friese bibliotheken (en ook geen andere ambitie heeft). Zij is het instrument waarmee de lokale bibliotheken een bijdrage leveren aan het provinciale bibliotheekbeleid en daarmee de provincie bereid krijgt een fikse subsidie te steken in het bibliotheekwerk: 3,2 miljoen euro gegarandeerd tot 2008. Ook het provinciale bibliotheekbeleid richt zich op het lokale bibliotheekwerk".

Typisch Fries?

"Geen belangentegenstelling dus bij de bestuursleden van Bibliotheekservice Fryslân: er is maar één belang, dat van het lokale bibliotheekwerk. De PBC is er niet meer, maar de bibliotheken hebben er een doorgebroken zolderverdieping bij gekregen. Typisch Fries, nietwaar?".

Antwoord De Vuijst

De Vuijst antwoordde: "In de Friese situatie zoals ik die nu uit uw mail begrijp is alleen maar geen belangenconflict zolang de basisbibliotheken hetzelfde willen. Ik neem aan, ook al zegt u dat er geen klant-leverancier-situatie bestaat, dat de betrokken bibliotheken diensten betrekken uit hun gezamenlijke zolder. Ook gratis diensten kosten geld - "gratis" betekent alleen maar dat er niet door de klanten betaald wordt. Als er onverhoopt ooit één bibliotheek vindt dat het met een bepaalde zolderdienst afgelopen moet zijn (doordat er bijvoorbeeld in zo'n bibliotheek anders aangekeken wordt tegen de rol, of het assortiment van klantdiensten, of wat dan ook), en dat het geld dat daar aan werd besteed anders moet worden ingezet, is er een belangenconflict op zolder: de stemmen in het bestuur kunnen staken, en de directeur kan dan geen kant op".

't Klinkt mooi

"Dat er maar één belang is, namelijk "het lokale bibliotheekwerk", klinkt mooi, maar ik ken zoveel varianten van lokaal bibliotheekwerk dat er toch wel een hoop verschillende manieren moeten zijn om, uit overtuiging, dat belang op een andere wijze

te dienen dan de buurman. Op dat moment is er geen belangenconflict door kwaadaardigheid of ruziegedrag, maar door oprecht gemeente diepe meningsverschillen over wat het gemeenschappelijke belang van het lokale bibliotheekwerk dient. En loopt de boel, althans in Friesland begrijp ik nu, vast. Op zo'n moment komt, denk ik, de provincie weer tevoorschijn en bepaalt wat er moet gebeuren. Lijkt me niet ideaal. Wanneer niet de gezamenlijke zolder in het geding was, maar een aangrenzend pand, onder onafhankelijke directie en onafhankelijk toezicht/bestuur, had dat belang makkelijk opgelost kunnen worden: één klant gaat zijn geld kennelijk anders besteden; prima. Overigens zou het best zo kunnen zijn dat de vroegere PBC dat onafhankelijke buurpand kan zijn; tenslotte zit daar een hoop expertise en ervaring: ideale leverancier c.q. inkoper van hoogwaardige diensten. Eén van de leveranciers...".

Advies

"Ik wil er graag van uit gaan dat er in Friesland geen verschil van opvatting gaat ontstaan over hoe het belang van het lokale bibliotheekwerk het beste gediend kan worden, en wie weet klopt dat ook tot in lengte van jaren. Maar volgens mij zit er, in elk geval theoretisch, dus toch ook in Friesland een belangenaddertje onder het gras. À propos: op een bijeenkomst met provinciale ambtenaren over dit onderwerp ging het eerder over ongewenste bedrijfs-situaties, waar aandeelhouders (belanghebbenden bij een bepaald bedrijf) tegelijk bestuurder c.q. toezichhouder zijn van datzelfde bedrijf. Het conflict is duidelijk: als klant willen ze dat de prijzen laag blijven, als aandeelhouder dat de opbrengsten zo hoog mogelijk zijn. Die situatie doet zich natuurlijk nergens in bibliotheekland letterlijk zo voor - we kennen daar geen aandeelhouders. Maar wel vergelijkbare belangenconflicten - en elke provincie zal daar op haar eigen wijze mee om moeten gaan. Mijn algemene advies: houd de boel altijd netjes uit elkaar en onafhankelijk, zodat je niet van de welwillendheid (of zelfs wellevendheid) van partners afhankelijk bent".

(Opmerking: het betreft een onderlinge e-mail-wisseling en niet de bijdrage aan een officieel openbaar debat. Ik ontving kopieën van de mails. De inhoud wordt met toestemming van beide deelnemers gepubliceerd in deze Nieuwsbrief, als een soort "intern debat" - wk)

Interview

Chris Wiersma: Geen voorstander Friese model

"Het Friese model wijs ik af. Daarbij lopen de verantwoordelijkheden volgens mij te veel door elkaar. Dat geeft rolconflicten. Maar Friesland is wel een aparte provincie. Het Gelderse idee met een kenniscentrum dat huishoudelijk bij de serviceorganisatie zit, maar inhoudelijk mede wordt aangestuurd door het provinciale directieoverleg, lijkt me wel wat".

Dat zegt Chris Wiersma, sinds 1 maart 2003 directeur van de PBC Utrecht. Na de door zijn voorganger Leo den Drijver eind 2002 doorgevoerde reorganisatie, waarbij de twee afdelingen Specifieke dienstverlening (SDV) en Media werden opgeheven, is het aan hem om namens de PBC in Utrecht mee te doen aan de discussies over de bibliotheekvernieuwing. Ook in Utrecht zijn de trefwoorden "basisbibliotheken", "netwerk", "kenniscentrum", "innovatie" en "serviceorganisatie". Maar hoe worden de onderlinge verhoudingen? Wie zal welke subsidiegelden ontvangen? En hoe kijkt hij als oud-directeur van de Openbare Bibliotheek Groningen aan tegen de verhoudingen tussen de grote stadsbibliotheken en de PBC?

Op de kaart

Chris zegt dat het nog een aantal kanten op kan gaan, maar dat de PBC in elk geval, na een heel moeilijke periode waarin zij geheel afgeschreven leek, weer op de kaart staat. De provincie ziet de PBC nu als een belangrijke speler. Bovendien heeft de provincie 1 miljoen euro meer voor het bibliotheekwerk uitgetrokken.

Emoties

Hij vertelt dat er zich op dit moment acht basisbibliotheken in Utrecht aftekenen. In een aantal regio's is men vrij ver, in andere moet nog veel gebeuren. Ook in Utrecht speelt de discussie of er provinciale subsidie rechtstreeks op basisbibliotheken ingezet moet worden of op de serviceorganisatie (als omgevormde PBC). Chris zegt dat deze discussie ten dele ook door emoties wordt bepaald die te maken hebben met de slechte geschiedenis van de PBC. "Uiteindelijk gaat het ook in Utrecht om het geld. De kans dat de provincie rechtstreeks basisbibliotheken gaat subsidiëren acht ik niet zo groot. Maar wel is de vraag wat er naar de

serviceorganisatie, de Gemeentebibliotheek Utrecht als uitvoerder van de WSF en/of naar het netwerk (in de vorm van het provinciaal directieoverleg, PDO) gaat. In het laatste geval zou het PDO diensten kunnen inkopen".

Wat er ook uitkomt, door alle betrokkenen is wel vastgesteld dat er in elk geval twee belangrijke collectieve taken voor een serviceorganisatie zijn: het ICT-netwerk (met de ICT-ondersteuning) en het bibliothecaire leenverkeer (met het transport). "Maar het is spannend hoe het verder gaat", zegt Chris.

Geldstromen

Sprekend over de geldstromen, zegt hij voor de serviceorganisatie het liefst budgetsubsidie te zien. Hij is tegen gedwongen winkelnering (in de zin van koppelverkoop door middel van contracten). Wat de aansturing betreft, zegt hij, zoals in de aanhef staat, het Friese model niet wenselijk te vinden. Wel kan hij zich een duidelijke adviesrol voor het PDO voorstellen. Ook zou het PDO een aantal leden van de Raad van Toezicht kunnen aanwijzen. Een Raad van Deelnemers, zoals in Drenthe of Overijssel, kan hij zich ook wel voorstellen. Overigens weet Chris nog niet hoe de invulling van dat PDO gaat worden, omdat het afhangt van de directiebenoemingen bij de basisbibliotheken.

Voor de serviceorganisatie noemt hij een klantgerichte houding heel belangrijk. Maar hoewel hij nieuw is binnengekomen en geen verleden heeft bij deze PBC, merkt hij toch dat de geschiedenis heel erg meespeelt bij de meningsvorming over de rol van een nieuwe, uit de PBC te creëren serviceorganisatie.

Rol GB Utrecht

Het oude idee, tot twee keer toe geprobeerd, van een fusie tussen de PBC en de Gemeentebibliotheek Utrecht is nu echt van de baan. Wel is het de vraag wat de rol van de Gemeentebibliotheek in bibliotheekinhoudelijke ondersteuning zou kunnen zijn, nu de PBC na de reorganisatie een zuiver facilitair bedrijf is geworden. Chris zegt dat de bibliotheekinhoudelijke ondersteuning in Utrecht tussen wal en schip is geraakt. Hij constateert daarbij tevens dat veel bibliotheken in Utrecht zwak gefinancierd worden. "Toen ik nog in de Bibliotheek Groningen zat, vond ik dat de PBC's te veel bibliotheekje speelden, maar hier zie ik nu

een hiaat bij de bibliotheekinhoudelijke kanten".

Werkgeverschap

Sprekend over het werkgeverschap, zegt Chris dat hij voorstander is van basisbibliotheken die zelf de werkgeversfunctie vervullen. De PBC als werkgever geeft volgens hem vervelende rolconflicten. Wel vindt hij dat de serviceorganisatie basisbibliotheken ondersteuning kan bieden bij de vervulling van het werkgeverschap. In Utrecht is de regiodirectie, voornamelijk door natuurlijk verloop, al verdwenen. Wel voert de PBC nog formeel de directie en is zij werkgever van de "aangesloten bibliotheken".

Bureaus

In Utrecht is Twynstra Guddé nog betrokken bij het vernieuwingsproces. Zoals veel anderen in het bibliotheekvak, vindt ook Chris dat er wel erg veel geld naar de organisatieadviesbureaus gaat, maar hij constateert aan de andere kant dat het bibliotheekwerk zelf niet sterk is in de procesmatige kant van veranderingen.

Ervaring

Hoe ervaart hij al met al zijn nieuwe functie? Chris: "Ik vond en vind het nog leuk. Maar ik vind ook dat het allemaal wel lang duurt en dat er veel politiek bij komt kijken. Ik ben ook inhoudelijk geïnteresseerd en als het dan alleen bij de ICT en de logistiek blijft, vind ik dat te mager. Dan zou ik gaan denken: wat doe ik hier nog?".

OBD slaat vleugels uit

Onder de titel *Vleugels uitslaan* heeft de Overijsselse Bibliotheekdienst (OBD) in december 2003 een meerjarenbusinessplan 2004-2007 vastgesteld. Waarom deze titel? De OBD: "Omdat we de positie van de OBD binnen Overijssel verder willen versterken als het gaat om aanbieden van diensten en producten aan anderen dan bibliotheken en omdat we waar mogelijk meer willen samenwerken met collega's in het noorden en oosten van het land. Belangrijk is dat de OBD zich laat inspireren door de bibliotheken waarvoor hij werkt, en dat de OBD zelf ook als inspirator en nog meer als innovator gaat optreden".

Kernactiviteit

De OBD zegt niet te willen groeien om de groei alleen, maar alleen in het besef dat door groei op een aantal terreinen meer geld, expertise en kennis ter beschikking komt voor het verder opbouwen van het Overijsselse netwerk. Voor de OBD blijft de dienstverlening aan de bibliotheken in Overijssel de kernactiviteit. De OBD kiest er nadrukkelijk voor een netwerkorganisatie, van en voor het netwerk van de Overijsselse bibliotheken, te zijn. Dat betekent dat hij zich laat sturen, voeden en inspireren door de bestuurlijke lijn (de Raad van Deelnemers) en de inhoudelijke lijn (het Directieoverleg Bibliotheken Overijssel). De OBD is daarmee geen op zichzelf staande organisatie, maar een onderdeel van het Overijsselse bibliotheeknetwerk".

Omzetdoelen

Wat de marktontwikkelingen betreft, zegt de OBD over de bibliotheken buiten Overijssel: "In de afgelopen jaren hebben steeds meer zelfstandige bibliotheken buiten Overijssel en ook PBC's diensten en producten afgenomen van de OBD. De laatste twee jaar is de ondersteuning van zelfbedieningsbalies zelfs landelijk met succes opgepakt. Deze trend zal zich in de komende jaren voortzetten en naar het zich laat aanzien in verhevigde mate". Bij de doelen meldt de OBD: "De OBD behaalt een omzetstijging van minimaal 10% tot 20% (in 2007 t.o.v. 2004) in het aanbieden van producten en diensten van de sectoren FD en P&O aan bibliotheken buiten de provincie Overijssel".

Partners

Wat de strategie betreft, meldt *Vleugels uitslaan*: "De ontwikkelingen in de branche en in de markt nopen de OBD er toe om samenwerking te zoeken met andere partners. Door samenwerking blijft de OBD een partner van voldoende omvang die op landelijk niveau mee kan in de slag om de productinnovatie. De kosten gemoeid met productinnovatie zijn van dien aard dat alleen door schaalvergroting de kostprijs van de producten op een acceptabel niveau kan blijven. Schaalvergroting kan op meer dan één manier. De OBD sluit geen enkele manier op voorhand uit. In geval van samenwerkingsvormen hecht de OBD er aan binnen het desbetreffende werkgebied de relatie tussen de provincie en de bibliotheekorganisatie(s)

één op één te handhaven. Immers, ondersteunende (provinciale) bibliotheekorganisaties werken binnen het publieke domein ten behoeve van de provinciale overheid als regisseur.

Wil de OBD zijn kwaliteit verder uitbouwen en innovatief blijven in het Overijsselse netwerk, dan is naast het zoeken van samenwerking ook marktontwikkeling noodzakelijk. Het aanbieden van de facilitaire diensten aan de Kulturhuspartners is hierbij de belangrijkste en ook meest logische optie. Ook het aanbieden van facilitaire en bibliotheekinhoudelijke diensten en producten aan (basis)bibliotheken in andere provincies zal actief opgepakt worden".

Kenniscentra VOB

Bij de brancheontwikkelingen zegt de OBD o.a.: "Door de Vereniging van Openbare Bibliotheken (VOB) zijn zogenaamde kenniscentra op het gebied van ICT en personeel & organisatie opgezet. Deze kenniscentra ontwikkelen zich meer en meer tot eigenstandige rechtspersonen met bijbehorende omzet- en resultaatverplichtingen. Hiermee worden deze kenniscentra op hun deelterreinen deels concurrenten van de OBD op het gebied van facilitaire dienstverlening en organisatieontwikkeling".

Voorsprong bewaren

Tot slot zegt de OBD onder "Positionering": "De ontwikkelingen op landsniveau ten aanzien van de innovatie van producten m.n op technologisch gebied, de steeds hoger te stellen eisen aan personeel en organisatie alsmede de toenemende administratieve lastenverzwaring maken het noodzakelijk dat de OBD enerzijds zoekt naar mogelijkheden tot schaalvergroting en anderzijds zoekt naar nieuwe markten voor de afzet van zijn producten. Indien de OBD niet een dergelijke richting op gaat, betekent het dat hij in de toekomst minder makkelijk – als gevolg van minder middelen – in kan spelen op trends en ontwikkelingen. De innovatieve voorsprong die de OBD tot op heden heeft in de bibliotheekbranche in Nederland zal hierdoor verdwijnen en de OBD zal teruggeworpen worden op een bestaan in de marge van de dienstverlening aan bibliotheken in Overijssel. De OBD kiest nadrukkelijk voor een expansief beleid waardoor zijn toekomst over 4 jaar nog tenminste zo rooskleurig is als zij nu ogenschijnlijk lijkt".

OBD begeleidt basisbibliotheekvorming op Noord-Veluwe

De OBD begeleidt de bibliotheken in vijf gemeenten op de Noord-Veluwe bij de vorming van een basisbibliotheek. Het gaat om Elburg, Oldebroek, Hattem, Heerde en Epe.

De afdeling P&O van de OBD heeft een offerte uitgebracht op verzoek van de betrokken vijf gemeenten en bibliotheekbesturen. De OBD heeft vervolgens de opdracht gekregen.

Henk Middelveld, directeur OBD, zegt dat e.e.a. van te voren is kortgesloten met Biblioservice Gelderland (BSG).

Analyse

In een analyse van de oplopende tekorten van de betrokken vijf bibliotheken, samen met veel andere stukken gepubliceerd op de website van de provincie Gelderland, stelde regiodirecteur Leo de Viet op 20 september 2003 als conclusie vast dat "het probleem van de tekorten wordt veroorzaakt door:

1. Onvoldoende indexering voor de optredende kostenstijgingen c.q. externe partijen (b.v. BSG) profiteren van monopoliepositie en wentelen kostenstijgingen zonder meer af op afnemers.
2. Het overgaan op bibliobyte".

OCenW wil geen afkoop van leenrechtgelden

Staatssecretaris M. van der Laan wil het leenrecht niet afkopen uit de extra middelen die OCenW voor bibliotheekwerk beschikbaar stelt. Dat heeft zij de Stichting Overleg Openbaar Bibliotheekwerk Noord-Holland (SOOB) in een brief van 9 januari 2004 laten weten. Deze is een antwoord op de SOOB-brief van 12 november 2003, waarin de SOOB bepleitte het leenrecht af te kopen (zie ook Nieuwsbrief van november). De andere organisaties die de SOOB ondersteunden - *samen met de SOOB ongeveer de helft van het Nederlandse bibliotheekwerk vertegenwoordigend* - hebben een soortgelijk antwoord gekregen.

De staatssecretaris schrijft: "Over de inzet van de extra gelden voor de

bibliotheekvernieuwing vindt thans intensief overleg plaats met de bij het Koepelconvenant betrokken partijen. De uitkomsten van het overleg zullen in de vorm van zo concreet mogelijke afspraken worden neergelegd in een aanvulling op het convenant".

Profijtbeginsel

Over het SOOB-verzoek zegt de staatssecretaris: "Bij de introductie van het huidige leenrechtstelsel is de rijksoverheid uitgegaan van het profijtbeginsel. Blijkens de recente leenrechtsevaluatie van 1 april 2003 over de jaren 1996-2001 vormt het cumulatieve effect van het leenrecht in de praktijk geen belemmerende factor voor het goed functioneren van bibliotheken en hun maatschappelijke taakuitoefening. Afgaande op de evaluatie lijkt de invoering van het leenrecht bovendien een uitzuiverende werking te hebben gehad: sinds de invoering is de bibliotheekgebruiker bewuster gaan lenen. Dit laatste onderstreept mijns inziens de doelmatigheid van het profijtbeginsel. Tegen deze achtergrond vormen de argumenten die u aandraagt in uw brief geen aanleiding om het vigerende beleid inzake het leenrecht anders in te richten".

UB-en

"Voor de goede orde wijs ik tot besluit op het volgende. In uw brief stelt u dat OCenW het leenrecht voor de universiteitsbibliotheken afkoopt. Dit is onjuist. De aan onderwijs- en onderzoekinstellingen verbonden bibliotheken, zoals universiteitsbibliotheken, zijn bij wet vrijgesteld van de leenvergoeding".

Het dagelijks bestuur van de SOOB vergadert 16 februari en zal dan zijn standpunt bepalen.

Drie aanbevelingen van Zunderdorp aan stuurgroep

Het bureau Zunderdorp Beleidsadvies en Management heeft de landelijke stuurgroep drie aanbevelingen gedaan over de bibliotheekvernieuwing:

1. Zich uit te spreken over de gewenste richting van het herstructureringsproces, vooruitlopend op de vaststelling van normen. Aldus voorkomt de stuurgroep

- dat ook op landelijk niveau een situatie ontstaat waarin partijen op elkaar wachten alvorens volgende stappen te zetten;
2. Zich te beraden op mogelijkheden om concreet invulling te geven aan de overeengekomen rolverdeling. De stuurgroep en het procesbureau bibliotheekvernieuwing hebben een kaderstellende respectievelijk procesbegeleidende rol, provincies een regisserende rol en gemeenten de rol van opdrachtgever. In de praktijk lopen de rollen niet zelden door elkaar heen. Bovendien zijn de overheden lang niet altijd toegerust voor de hen toebedeelde taken. Zo vergt de verdeling van de beschikbare rijksmiddelen in de praktijk zoveel werk dat provincies onvoldoende toekomen aan hun regierol en gemeenten niet worden gemotiveerd een actieve inhoudelijke rol op te pakken;
3. Zich in te zetten om provincies, gemeenten en basisbibliotheken i.o. actief te ondersteunen in het zichtbaar maken van de meerwaarde en de beoogde resultaten van de ingezette koers. Het gaat erom partijen die nog niet zover zijn duidelijker te maken wat krachtenbundeling en bibliotheekvernieuwing concreet opleveren en wat zij daar zelf aan hebben.

Basis voor bibliotheken

De aanbevelingen staan gepubliceerd in het in december 2003 verschenen rapport *Basis voor bibliotheken; voortgangsrapportage herstructurering bibliotheekwerk 2003*. Dit rapport is een vervolg op het een jaar eerder verschenen rapport *Bibliotheekvernieuwing maal twaalf; nulmeting stand van zaken in de twaalf Nederlandse provincies*.

Twee delen

Het nieuwe rapport bestaat uit twee delen: *Deel 1: De praktijk getoetst* en *Deel 2: Stand van zaken per provincie*.

In deel I komen achtereenvolgens aan bod de basisbibliotheekvorming, de omvorming van de provinciale ondersteuningsstructuur en de rol van de gemeenten. Verder zijn er conclusies en de hierboven genoemde aanbevelingen.

De volledige tekst van het rapport staat op www.bibliotheekvernieuwing.nl

Lezers mailen Vier reacties

In de vorige Nieuwsbrief nodigde ik alle lezers expliciet uit reacties te leveren.

Kant-en-klare bijdragen werden niet aangeleverd, maar er kwamen wel vier reacties.

Bureaus

De eerste is van **Walter Lighart**, organisatieadviseur bij Twynstra Gudde. Hij zegt dat de Nieuwsbrief over het algemeen buitengewoon nuttige informatie bevat. Wel valt hem op dat er "regelmatig stevig uit gehaald wordt naar de organisatie-adviesbureaus" die de Nieuwsbrief volgens hem lijkt te beschouwen als "parasieten, levend van de gelden die de sector 'rechtens' toekomen (maar dat zijn mijn woorden)".

Lighart: "En steevast wordt daarbij ook Twynstra Gudde genoemd. Die mening is natuurlijk uw goed recht, maar wat ik betreurt is waarom u niet eens het debat zoekt met die organisatieadviesbureaus om eens serieus te praten over zin en onzin van externe advisering. Ik denk dat daarmee het veranderingsproces beter gediend is dan het ritueel herhalen van dezelfde statements".

ANWB

De tweede was van **Henk Middelveld**, directeur van de OBD. Henk zegt zeer genoten te hebben van de laatste Nieuwsbrief.

"Je bent echter te vroeg gestopt met het doordenken over het beste model. Ik heb je per post een artikel uit het blad Management Team toegestuurd over de ANWB. Als wij het voor het zeggen hadden, dan maakten we van het Nederlandse openbare bibliotheekwerk één organisatie, vergelijkbaar met de ANWB. Kijk eens naar de cijfers, omzet ongeveer gelijk aan onze sector, 3000 fte's (wij geloof ik 5000), even groot bereik (4 miljoen leden elk), maar veeel slimmer georganiseerd. Ook trouwens veel meer ondernemerschap. Maar als het gaat om het bedienen van de burger (en het merk ANWB is bij iedereen bekend), dan doen ze dat even goed zo niet beter dan wij. Dus het model dat burger en overheid werkelijk *value for money* geeft is het ANWB-model! Lijkt me aardig als je dit in je volgende nieuwsbrief wat beter dan hier laat zien".

Citaten

Het artikel heet "Leve de vereniging" en is gepubliceerd in Management Team van 20 juni 2003. Enkele citaten: "Wij streven niet naar winstmaximalisatie, maar onze activiteiten moeten wel marktconform zijn", zegt hoofddirecteur Guido van Woerkom.

"De vereniging ANWB heeft alle diensten en producten ondergebracht in een aparte BV, waarin ook de contributie van de vereniging vloeit. Eventuele winsten van de BV komen weer ten goede aan de vereniging".

"De ANWB praat liever over leden dan over klanten, over de club in plaats van over het bedrijf. Maar in de praktijk zijn de verenigingsactiviteiten en commerciële activiteiten nauwelijks van elkaar te onderscheiden".

Het artikel noemt daar van diverse kanten kritiek op: "De ANWB verkoopt kampeerspullen en test ze in de eigen tijdschriften. De ANWB beoordeelt schadeherstelbedrijven en heeft zelf vier technostations die keuringen uitvoeren. De verwevenheid tussen de verschillende activiteiten is groot en wordt zo veel mogelijk gestimuleerd".

"Hoofddirecteur Van Woerkom noemt het 'kruisbestuivingen', ten gunste van de leden. Volgens hem is het gevaar van 'onzuiverheid' gering".

"Niet iedereen is even enthousiast over de vele gezichten van de ANWB. De kritiek wordt omzichtig gebracht, want ja, met een club met 3,8 miljoen leden maak je liever geen ruzie".

"Ontkoppeling van vereniging en commerciële activiteiten - de opbrengst van de BV zou ANWB-leden voor lange tijd vrijwaren van contributie - vindt Van Woerkom helemaal niet aan de orde". Hij zegt: "Als vereniging zonder producten en diensten heeft de ANWB geen bestaansrecht".

Biblioservice

Annemarie Kuipers, directeur van Biblioservice Gelderland, meldde dat de financiële situatie van Biblioservice thans gezond is en dat GS van Gelderland in hun brief van 7 oktober 2003, waaruit ik in de vorige Nieuwsbrief citeerde, nog wat naijlden. GS schreven: "Gezien de financiële situatie van Biblioservice is fusie momenteel niet reëel".

Annemarie liet weten dat Biblioservice in het jaar 2001 tekorten heeft gehad, maar vervolgens in de jaren 2002 en 2003 een

deugdelijke financieel beleid heeft kunnen realiseren. "Ook voor 2004 hebben we een sluitende exploitatie en zijn we in staat te bouwen aan het herstel van ons eigen vermogen".

WSF

Henk Ewoldt, directeur van de nieuwe basisbibliotheek "OBT - Bibliotheek voor Midden-Brabant", liet weten de Nieuwsbrieven steeds met zeer veel belangstelling te lezen. "In de OBT - Bibliotheek voor Midden-Brabant, beginnen zij zelfs een beetje collectors items te worden. Good stuff for good people! Je bijdragen over de WSF zijn binnen dit geheel nog eens extra aantrekkelijk. Als een van de weinigen in onze branche steek je je nek uit en neem je de moeite een mening te geven. Meer brancheleden zouden eens moeten nadenken en zich uiten over wat zij van hun regionale steunbibliotheek (WSF) verwachten en hoe zij de geleverde producten en diensten ervaren. In dit verband hoop ik op een doorontwikkeling van je ideeën". Henk heeft me uitgenodigd eens te komen kijken wat de WSF-bibliotheken in Noord-Brabant (de OBT en de OB Eindhoven) voor bijdrage leveren aan het Brabantse bibliotheekwerk. Inmiddels is er een afspraak gemaakt.

Nieuwe reacties

Nieuwe reacties en bijdragen zijn zeer welkom.

Toegift

Kleine encyclopedie bibliotheekvernieuwing

Als toegift bij deze eerste nieuwsbrief uit 2004 *Het ABC van de bibliotheekvernieuwing; een kleine encyclopedie*. Totaal onwetenschappelijk, maar, naar ik hoop, wel inzichtelijk en niet geheel onwaar.

WK